

TÜRKİYE'NİN BİR ERMENİ SORUNU STRATEJİSİ VAR MIDIR?

SİNAN OGAN*

Ankara'da meskûn yabancı diplomatların âdeta baş ucu kitabı hâline getirdikleri "Stratejik Derinlik" kitabının yazarı Dışışleri Bakanı Ahmet Davutođlu'nun; Türkiye'de kayıtsız ve şartsız uygulamaya çalıştığı komşularla sıfır sorun politikası ve bu politikanın uygulama alanı olarak "Ermeni Açılımı" sadece kendi geleceğini değil, aynı zamanda Türk dış politikasını da risk altına sokmuştur.

Dış politika literatüründe romantizm akımı başlatma konusunda hayli iddialı olan "komşularla sıfır sorun politikası", aslında romantizme dış politikada asla yer olmadığını da ortaya koymuştur. "Ermeni Açılımı" bir kez daha göstermiştir ki dış politikanın gerçekleri, ayrıntıları ve dengeleri her zaman kitaplarda yazıldığı gibi olmamaktadır. Bunun en önemli göstergesi de Türkiye'nin Ermenistan konusunda sahip olduğu bilgi eksikliği, stratejik vizyon zayıflığı ve uzun vadeli millî bir politika oluşturamamasıdır.

Adalet ve Kalkınma Partisi hükûmetinin uygulamaya soktuğu "Ermeni Açılımı" üç temel bilgidен yoksun bir çerçevede gerçekleştiği için başarısızlığa uğrayacağı muhakkaktı. Bu çerçevede Ermenileri iyi tanımak, Ermenistan'ın ve Ermeni diasporasının ne yapmaya çalıştığını doğru çözümlemek, başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin ve Rusya'nın Ermenistan üzerinden hangi politikaları uygulamaya çalıştıklarını doğru anlamak gerekmektedir. Bu çerçevede şu tespitler önemlidir:

Ermenistan 100 yıllık bir strateji izlemektedir. Hedef olarak kendisine 1915 yılının 100. yıl dönümü olan 2015 yılını koymuştur. 2015 yılına ise sadece

*Türksam Başkanı.

4 yıl kalmıştır. Ermeni iddialarına göre “sözde soykırım”ın 100. yılında başta ABD olmak üzere birçok ülkenin bu tarihe kadar parlamentolarından benzer kararların geçirilmesi hedeflenmektedir. Ermenistan stratejisine göre sadece ülkelerin parlamentoları değil, aynı zamanda federal meclisler ve yerel yönetimlerin meclisleri de bundan sonra yoğunlaşacakları alanlar olarak belirlenmiştir.

ABD’de şimdiye kadarki yönetimler içerisinde Ermeni görüşlerine en yakın yönetim, Barack Obama iktidarındır. Başkan, Başkan Yardımcısı, Dışişleri Bakanı ve Beyaz Saray yönetiminin önemli bir kısmı, Ermeni tezlerine yakın durmakta ve bunu açıklamaktan da çekinmemektedir. Dolayısıyla Ermenistan yönetimi ve Ermeni diasporası bu fırsatı değerlendirmek isteyecek ve Türkiye’nin naiflik derecesindeki bütün iyi niyetli yaklaşımlarına rağmen bir bahane ile 2015’e kadar Türkiye ile uzlaşma yoluna gitmeyecektir. Ermenistan her ne kadar uluslararası arenada uzlaşıdan yana bir görüntü sergilese de gerçekte bundan uzak duracaktır.

“Ermenistan için protokollerin onaylanarak meclislerden geçmesi ve sınırların açılması mı yoksa Türkiye’nin ABD başta olmak üzere dünya kamuoyu ve parlamentoları nezdinde mahkûm edilmesi mi önemlidir?” diye sorarsanız, alacağınız cevap Türkiye’nin mahkûm edilmesi olacaktır. Yaklaşık 17 yıldır ekonomik ambargo altında olan Ermenistan, bu ambargolara 5 yıl daha direnebileceğini hesaplamaktadır.

Yukarıda üç temel konuyu tespit ettikten sonra bu süreçte nelerin yapılması gerektiği tartışılmalıdır. Öncelikle bilgi eksikliğine ve yanlış bilgiye dayalı sıfır sorun politikasının her komşu ile aynı neticeyi vereceği savından hareket etmenin çok büyük sakıncaları beraberinde getireceğini tekrar vurgulamakta fayda vardır.

Türkiye’nin 2015 yılına kadar Ermeni tasarıları ile yoğun bir şekilde uğraşacağı, o tarihten itibaren ise Ermeniler belirli bir başarıya ulaşamazlarsa azalan bir yükselişte devam eden tasarı çabalarının yine Türkiye’nin gündemini meşgul edeceğini öngörmekteyiz. Hâl böyle olunca Ankara’nın hangi tedbirleri alacağı hususu karşımıza çıkmaktadır. Ermeniler bu sorunu yıllık bir strateji çerçevesinde ele alırken Ankara’nın kişilere ve hükûmetlere göre değişen stratejisi uluslararası arenada Türkiye’nin başarısız olmasına yol açmaktadır. Kanaatimizce Ankara’nın kişilere ve hükûmetlere göre değişmeyen kısa, orta ve uzun vadeli bir stratejisi olmalıdır. Tasarılarla karşı mücadele stratejisinin temelinde, çeşitli ülkelere göre değişik tedbirler almak ve ilgili ülkelerin çıkarlarını doğrudan tehdit etmek yer almalıdır. Bunlar; ekonomik, diplomatik ve güvenlik çıkarları olarak özetlenebilir.

Bu ülkelerin çıkarları tehdit edilirken hiçbir zaman topyekûn bir savaş mantığı, kontrollü gerginlik ve çatışma yönetimi uygulanmalıdır.

Bugün Türk dış politikasına hâkim olan “one minute” anlayışı, Ermeni tasarıları sorununda saman alevi gibi etkisi çok kısa süren bir netice vermiştir. Önce İsveç’e karşı yelkenler suya indirilmiş ve ardından da ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton’ın ısrarlı davetlerine karşı çıkılmamıştır. Peki Türkiye’nin oldukça sert(!) tutumundan bu kadar kısa sürede vazgeçmesi, bundan sonra tasarıları kabul etmek isteyen ülkeleri cesaretlendirir mi? Elbette cesaretlendirir ve Türkiye hakkında bu manada oluşan olumsuz düşüncelerin pekişmesine yol açar.

Bu konuda verilebilecek en iyi örnek, Fransa’ya karşı olan tutumumuzdur. Fransa örneği, Türkiye’nin Ermeni sorunu ile mücadelesinde ibret verici bir başarısızlık örneği olarak durmaktadır. Fransa 2001 yılında “Ermeni Tasarısı”nı parlamentosundan geçirdiğinde Fransa’ya karşı başlatılan özellikle ekonomik anlamdaki kısıtlayıcı yaptırımların daha sonra gelen hükümetler tarafından gevşetilmesi, hatta 10 Mart 2010 tarihinde Enerji Bakanı Taner Yıldız tarafından Fransa’nın önce “Nabucco hattı”na ve ardından da “nükleer enerji santralleri” ihalesine davet edilmesi Türkiye’nin yaptırımlar konusunda uluslararası arenada elini zayıflatmakta ve tasarıyı geçirmek isteyen diğer ülkelere de kötü örnek teşkil etmektedir. Aynı zamanda bazı çevreler tarafından da Türkiye’nin bu anlamda fazla bir şey yapamayacağını önceki örneklerde olduğu gibi altı çizilmektedir. Bu konuda aşağıda verilen üç örnek yeterince açıklayıcıdır.

Daha önce Fransız meclisindeki Ermeni kökenli parlamenter Patrik Deveciyan’ın “Türkler çabuk unuttur.” şeklindeki açıklamaları hatırlamamızdır. Ermenistan Dışişleri Bakanı Edward Nalbandyan’ın “Türkler büyükelçiyi çeker, bir iki itirazda bulunur ama onun ötesine geçemezler ve çabuk unuturlar.” tarzındaki açıklaması da arşivlere girecek kadar eskimemiştir. Her ne kadar Nalbandyan, Ankara’yı kışkırtıp, Türkiye ile ABD arasındaki ipleri tamamıyla koparmak ve 24 Nisan da ABD başkanına “soykırım” terminolojisini kullandırma amacı gütsede söylediği sözün gerçek payı büyüktür. Son olarak da İngiltere’nin eski Erivan Büyükelçisi David Miller “Türkiye ilk anda her zamanki gibi büyük gücü kopardı. Fransa örneğinde olduğu gibi Fransa mallarına boykotlar uygulayacaktır. Büyükelçisini geri çekecektir. Ancak bir süre sonra her şey yeniden eskisine dönecektir.” diyerek Türkiye’nin bu çerçevede uluslararası arenadaki görüntüsünü net bir şekilde ortaya koymuştur.

Türkiye’nin ciddi, uzun vadeli ve kişilere bağlı olmayan bir politika geliştirmesi ve bunu bir an önce uygulamaya sokması gerekmektedir.

Öyleyse Türkiye'nin ciddi, uzun vadeli ve kişilere bağlı olmayan bir politika geliştirmesi ve bunu bir an önce uygulamaya sokması gerekmektedir. Türkiye 2015 yılına kadar yoğun ve ondan sonra çeşitli sıklıklarda karşılaşacağı Ermeni sorunu ve bağlantılı olarak parlamentolara getirilecek tasarılar konusunda ciddi ve planlı bir çalışma içerisine girmelidir. Türkiye'nin şimdiye kadar uyguladığı politika "Büyükelçi çekilmesi" şeklinde daha çok Türk iç politikasına mesaj veren, ancak karşı tarafa doğrudan herhangi bir etkide bulunmayacak girişimlerden ibarettir. Elçi çekmek tarzındaki bu tür eylemlerin diplomasi tarihinde pek netice verdiği görülmemiştir. Bir eylemin netice verebilmesi için karşı tarafın çıkarlarının doğrudan zarar görmesi ihtimali önemlidir.

Ülkelere karşı alınacak önlemlerin de çeşitlilik göstermesi gerekmektedir. Zira ABD için güvenlik konuları ön plandayken Avrupa ülkeleri için ekonomik çıkarlar daha önemli olabilmektedir. Bu sebeple yaptırımları ABD, AB ülkeleri ve Güney Amerika vb. diğer ülkeler açısından ve hiç ihmal edilmeyecek şekilde Ermenistan açısından ayrı ayrı uygulamaya sokmak gerekir. Şimdiye kadar bu tür tepkilerde Ermenistan hep ihmal edilmiştir. Ermenistan'a yönelik hiçbir tepki ortaya konulmamıştır. Oysa bu girişimlerin arkasında hep Ermenistan vardır ve Erivan yönetimi bilmelidir ki her tasarı girişiminde Türkiye ambargo şartlarını biraz daha ağırlaştıracaktır.

ABD için özellikle askerî alımların ertelenmesi, Azerbaycan ile beraber hareket edilerek enerji ihalelerinden dışlanması, Afganistan Barış Gücü Türk komutanının istişarelerde bulunmak üzere Ankara'ya çağırılması, Irak'tan çekiliş sürecine yönelik ABD'ye mesaj verilmesi, İran konusunun gündeme alınması, Afganistan'da ve dünyanın birçok yerindeki barış gücüne asker veren Türkiye'nin bu politikasını gözden geçirebileceğine dair mesajlar verilmesi gerekir. İncirlik üssü konusunda da mesajlar verilmesi; ABD'deki Türkler ile beraber oluşturulacak Türk diasporası desteklenerek daha aktif hâle getirilmelidir.

Ülkelerin ekonomik çıkarlarına zarar vermenin en kısa yolu soykırım tasarısı geçiren ülkelerin Türkiye'deki ihalelere alınmaması, boru hatları gibi uluslararası projelerden dışlanması, gibi önlemler olabilir; hatta AB'nin enerji güvenliğini sağlayacak olan Nabucco bile bu çerçevede ele alınabilir.

Ermenistan'a mesaj vermek açısından Azerbaycan Savunma Bakanının Türkiye'ye davet edilmesi ve Türk askerî heyetinin Azerbaycan'a gönderilmesi, Türkiye'de kaçak olarak çalışan Ermenistan vatandaşlarının bir kısmının geri gönderilmesi, Ermenistan'a uçak seferlerinin azaltılması, protokollerin TBMM'de Türkiye'nin bütün ön şartlarını yazarak gündeme alınması, "Hocalı Soykırımı"nın TBMM gündemine alınması gibi uygulamalara gidilebilir.

Bu gibi yaptırımlarda devamlılık ve istikrar son derece önemlidir. Bu sebeple yaptırımların birkaç ay ile sınırlı tutulmayıp ilgili ülkeler geri adım

atıncaya kadar devam ettirilmesi durumunda yeni bazı ülkeler bu kervana katılmaya cesaret edemezler.

Türkiye, maalesef bütün uyarılara rağmen bu yola girmiş ve protokolleri onaylamıştır. Şimdi Türkiye'nin bu süreçten en az zararla çıkması ve mümkün olduğu takdirde bunun kazanca çevrilmesinin yolunu araması gerekmektedir. Bu çerçevede kısa vadede 24 Nisana kısa bir süre varken protokollerin TBMM'den geri çekilmesi, Türkiye'nin uzlaşmaz taraf görüntüsü vermesine yol açacaktır. Türkiye'nin eline bu fırsat 12 Ocak 2010 tarihinde Ermenistan Anayasa Mahkemesinin gerekçeli kararı ile protokollerde değişiklik yaptığı sırada geçmişti. Ancak Türkiye bu fırsatı kullanamamıştır. Ermenistan'ın protokolleri değiştirdiğini ileri sürerek meclisten çekilmesini gerçekleştirebilirdi. Bu aşamada ortada benzer bir gerekçe yokken bunu yapması Batı'da zaten Türkiye aleyhine olan görüntüyü daha da bozabilir. Bu aşamada protokollerin mecliste tutulması ve/veya baskıların artması durumunda şartlı onaylanması Türkiye'ye manevra imkânı sağlayabilir.

TBMM çatısı altında hemen hemen her ülkeyle kurulmuş olan "Parlamentolar Arası Dostluk Grupları" daha etkin çalıştırılmalıdır. TBMM Dostluk Gruplarının aslında görevi bu tür olası sorunları önleyici çalışmalar yapmak olmakla beraber, şu ana kadar bu çerçevede grupların çok verimli çalıştırılmadığı, hatta bazı ülkeler ile olan dostluk gruplarının turistik gezilerden öteye geçemediği görülmektedir. Dışişleri Bakanlığı ile ortak oluşturulacak bir program çerçevesinde 5 yıllık bir çalışma planı hazırlanması ve 2015 yılına kadar sözde soykırım iddialarının hangi ülkelerin parlamentolarına gelme olasılığının tespit edilmesi ve bu çerçevede bir program dâhilinde girişimde bulunulması önem arz etmektedir.

Geçmişte soykırım iftirasını kabul ettiği hâlde, bugün Türkiye'nin ilişkilerinin iyiye gittiği ülkeler içerisinde en azından bir ikisinin tespit edilip bu kararların iptal ettirilmesine çalışılması ve/veya Türkiye lehine yeni kararlar çıkarttırılmasına çalışılması da son derece önemlidir.

100 Bin Kaçak Ermeni Sorunu

BM Mülteciler Yüksek Komiseri Antonio Gutieres tarafından yayımlanan bir raporda, 2009 yılı verilerine göre, Ermenistan'dan iltica eden insanların sayısında önemli bir artış vardır. 2009 yılında toplam iltica talebinde bulunan 6226 Ermenistan vatandaşının 5963'ü Avrupa ülkelerine iltica talebinde bulunmuştur.¹ Bu rakamlara bakıldığında Ermeniler, şimdilik Türkiye'den pek iltica talebinde bulunmuşa benzemiyor. Ancak Başbakan Erdoğan'ın verdiği rakamlar doğru ise 2009 yılında bütün dünyaya iltica eden Ermenistan vatandaşlarının toplam sayısının 15 katı Ermenistan vatandaşı Türkiye'de kaçak olarak çalışmaktadır. Saman alevi politikası maalesef burada da kendini göstermiştir. Başbakan Erdoğan'ın "Gerekirse 100 bin kaçak

Ermeniye geri göndeririz.” sözünden sonra geri adım atılmış, onların geri gönderilmesi bir yana, hatta buradaki kaçak Ermenilerin çocukları için Ermenice ders kitaplarının basılması dahi gündeme alınmıştır.

Türkiye ile Ticaret

Son günlerde Ermenistan tarafından yeni bir kamuoyu çalışması yapıldığına şahit olunmaktadır. Türkiye’den davet edilen bazı köşe yazarları, gazeteciler ve televizyon yorumcuları Ermenistan’a davetlerinin ardından Ermenistan, özellikle de ekonomisi ile ilgili yazılar yazmakta, yorumlar yapmaktadırlar.² Yapılan yorumların genelinde Ermenistan’ın, Türkiye ile ticarete aslında çok da ihtiyacı olmadığı, Türkiye’nin ambargosuna rağmen çok hızlı geliştiği vs. iddia edilmektedir. Bu yorumlara bakılırsa sınırların açılması Ermenistan’dan çok Türkiye’ye gereklidir ve sınırların kapalı olması sebebiyle Ermeniler Türkiye yerine ihtiyaçlarını Gürcistan ve İran’dan karşılamaktadır. Ancak Ermenistan resmî rakamları bunun aksini göstermektedir.

Ermenistan resmî rakamlarına göre son bir yılda Türkiye’den Ermenistan’a yapılan ihracatın 149 kat artarak 178 milyon dolara ulaştığı, Ermenistan’dan Türkiye’ye yönelik ihracatın ise 1,2 milyon dolarda kaldığı görülmektedir. Bunlar aslında kesin rakamlar değildir. Zira bu ürünler Türk malı sıfatıyla bu ülkeye giren malları ifade etmektedir. Bunun dışında Gürcistan ve/veya İran’a girdikten sonra menşe değiştirerek Gürcü veya İran malına dönüşen ürünler de vardır ki bu ürünler verilen rakamların içerisinde yoktur. Ermenistan’ın Türkiye dışında ithalat yaptığı diğer ülkelerin başında Suudi Arabistan, Rusya, bazı AB ülkeleri, Çin ve ABD gelmektedir.

Görüldüğü gibi Türkiye’nin, Ermeni sorunu konusunda açık bir politikası bulunmamaktadır. Türkiye dış politikasına giderek hâkim olmaya başlayan “one minute” anlayışı da saman alevi etkisinden öteye geçememektedir. Oysa bu tür sorunlarla mücadelede olmazsa olmaz şartlardan biri istikrarlı ve uzun vadeli bir strateji uygulamaktır. Türkiye’nin bu çerçevede en kısa sürede bir devlet politikası oluşturması ve bu politikayı istikrarlı bir şekilde uygulaması gerekmektedir. Aksi takdirde “Ermeni sorunu” Türkiye’nin önüne ciddi bir engel olarak her alanda çıkmaya devam edecektir. ■

¹ Ermenistanlıların Diğer Ülkelere İltica Talebi Arttı, <http://www.azg.am/TR/2010032705>, 30 Mart 2010.

² Mehmet Ali Birand, “Ermeniler, Bize Muhtaç Olacak Kadar Fakir Değil... (3),” Hürriyet gazetesi, 1 Nisan 2020.